

Creatief schrijven: nog valabel naar 2000 toe?

JENNY VAN HOEY

Ballet is de meest overbodige bezigheid. Daarom is het juist zo nuttig.
Alles wat onnuttig is, is nuttig. (M. Béjart)

De rage van het 'creatief schrijven' is al een tiental jaren voorbij; maatschappij en onderwijs kiezen vaak voor de meer zakelijke functies. Ik wou echter wel eens weten of dit 'creatief schrijven' eigenlijk in het schoolvak Nederlands naar 1990 (en misschien 2000) toe nog kon. Ik heb in een paar boeken en tijdschriften gesnuffeld en wil u de vruchten van mijn werk aanbieden. Eerst belicht ik wat 'creativiteit' is, hoe je het kan merken en waartoe het kan dienen. Daarna ga ik over naar bepalingen van functies van en denkwijzen rond creatief schrijven. Ik sluit af met een paar praktijkresultaten en een paar tips voor de praktijk.

wereld veranderen. Creatief is ook wie geestige invallen heeft of nieuwe werkmethoden ontwikkelt.' (1)

Uit onderzoeken naar het verband tussen intelligentie en creativiteit is gebleken dat alle mensen creativiteit bezitten; in vaktermen zegt men dat tussen het intelligentiequotiënt (refererend naar het convergente denken) en creativiteit (refererend naar het divergente denken) alle combinaties mogelijk zijn. Interessant om te weten is dat er in deze onderzoeken geen melding wordt gemaakt van niet-intelligente mensen die zeer creatief waren. Dat impliceert dat een basis aan convergent denken nodig is om divergent te kunnen denken.

Creativiteit

'Creativiteit omvat een complex van krachten zoals die schuilen in de schilder, de dichter of de componist, maar ook in de ontdekker en uitvinder. Creatief noemen we zowel de schepper van nieuwe theorieën en ideeën als de stichter van ondernemingen en bewegingen die het aanschijn van de

In het verslag (2) over de onderzoeken rond creativiteit werden een aantal termen afgedrukt die rond het begrip gebruikt worden. Het heeft me verwonderd dat deze termen bijna allemaal wijzen naar eigenschappen en vaardigheden die in onze huidige verzakelijkte maatschappij een hoge waarde krijgen:

- produktief denken (in de plaats van reproductief denken);
- verbeelding (vooral in artistieke kringen met de

connotatie van fantasievol denken in de ruime zin);

- vindingrijkheid (als hoogste vorm van creatief handelen);
- originaliteit (iets nieuws maken);
- uitvinden en ontdekken;
- openheid (ook: gevoeligheid; verwijzend naar openstaan voor invloeden van de omgeving);
- produktiviteit en gedachtenstroom (duidend op de hoeveelheid van de ideeën);
- flexibiliteit (de vaardigheid om gedachten te structureren maar ook: het meer dan één oplossing kunnen aandragen en durven experimenteren);
- aanpassing en spontaniteit (zich kunnen uiten in nieuwe situaties);
- vernieuwing en vrijheidsliefde.

Het is natuurlijk wel zo dat deze eigenschappen en vaardigheden niet te pas en te onpas hoog scoren. Je kan niet in elke gegeven context bijvoorbeeld erg origineel gaan doen. Als je vrienden te eten vraagt, zitten we zoals gebruikelijk nog steeds op stoelen aan een tafel en we eten nog steeds met mes, lepel en vork uit een bord. Dat is de conventie waarbinnen je je bevindt. Welke kleur de servetten hebben of welke taferversiering je gebruikt, daar kan een mens dan weer wel hoogst origineel in zijn.

Diezelfde hoge inzet aan originaliteit (en veel van de andere genoemde eigenschappen en vaardigheden) vinden we ook in 'vooraanstaande' beroepen. Deze beroepen kunnen we karakteriseren door de financieel-sociale en/of de culturele status (3). (Hierbij dient vermeld dat leraren **cultureel** zeer hoog aangeschreven staan). Deze beroepen vallen ook op door de hoge verantwoordelijkheidszin, de zelfdiscipline, de persoonlijke inzet. We denken hierbij aan bezigheden in de sector van de economie en de positieve toegepaste wetenschappen. Omwille van de associatie tussen creativiteit en deze beroepen, vind ik dat we opnieuw een lans mogen breken voor creativiteitsbevorderend onderwijs, in casu creatief schrijven. Uiteraard ont-

(Wensen van bedrijven)

Barte, E.: Een diploma alleen is niet genoeg. In: Knack, 10/9/86.

Wensen van bedrijven

In een enquête van de KU Leuven bij het privé-bedrijfsleven werd onder meer gevraagd naar de kwaliteiten waarover jonge universitair geschoolde sollicitanten dienen te beschikken. De 55 items die uit de bus kwamen, werden tot een vijftiental groepen kwaliteiten gereduceerd. De cijfjes slaan op absolute aantallen.

Score	Item
32	dynamisme (9), werkkraft en doorzettingsvermogen (16), motivatie (6), ambitie (1).
20	talenkennis (2), tweetaligheid (6), drietaligheid (11), viertaligheid (1)
17	sociale vaardigheid (16), vlotte omgangsmogelijkheid (1)
17	initiatief kunnen nemen en creativiteit (11), zelfstandig kunnen werken (6)
16	leerbereidheid (5), flexibiliteit (8), bereidheid tot zaterdagvoormiddagwerk (1), inkasseringsvermogen (1), beschikbaarheid (1)
14	logisch denken (4), intellectuele capaciteiten (8), gezond verstand (1) en analytische geest (1)
14	sterke persoonlijkheid (9), hoog potentieel (9), evenwichtigheid (2), maturiteit (1)
11	organisatietalent (5), leiding kunnen geven en feeling voor management (6)
10	teamgeest (10)
10	verantwoordelijkheid (9), professionalisme (1)
9	commerciële feeling (9)
8	vakkennis (4), informatika (3), bedrijfsbeleid (1)
7	geografische mobiliteit (7)
7	goed voorkomen (4), beleefdheid (2), stiptheid (1)
4	algemene vorming en sociaal-economische interesse (4)

Bron: Lieven Huyghens, Dienst voor Studie-advies, KU Leuven (1984).

leent de creativiteitsbevordering niet enkel haar bestaansrecht aan het feit dat ze **gegeerde** eigenschappen en vaardigheden ontwikkelt. Wij denken dat elk mens gebaat is bij creativiteitsbevorderend onderwijs. Wij rekenen ook mensen als een huisvrouw, een bakker, een naaister, een garagehouder tot mensen met vooraanstaande beroepen evenals we een advocaat en een minister als mensen met enige creativiteit mogen zien. Ook leerkrachten horen tot de vooraanstaande beroepencategorie op het gebied van creativiteit en kunnen naast een bankdirecteur gaan staan.

Volgens Barron (2) zouden creatieve mensen initiatiefrijk en ondernemend zijn, energiek, zelfstandig, weerbaar, humoristisch, zelfbewust en vraagstellend. Bij schoolkinderen die creatief zijn, komt het volgende beeld naar voren. Het creatieve kind is levendig van aard, stelt veel vragen en is zelfzeker. Het heeft buitenschoolse interesses en werkt vooral goed als de leerstof hem interesseert. Dergelijke kinderen hebben een grote fantasie en veel zin voor humor. Het creatieve kind gelooft niet

alles en wordt door de leraars als min of meer lastig bestempeld. Het wil zijn eigen gang gaan; het werkt liever alleen en zelfstandig, waardoor het zich wel eens de kritiek van andere kinderen op de hals haalt. Jonge creatieve kinderen stellen zich vaak min of meer geïsoleerd op in de groep; zij zoeken en hebben ook weinig vriendjes. Na de puberteit worden zij echter meer gewaardeerd en nemen zij vaak vooraanstaande plaatsen in de groep in.

Creatieve kinderen hebben dus een afwijkende waardeschaal en een grote fantasie. Om dat te illustreren twee verhaaltjes die geschreven werden respectievelijk door een hoog-intelligent kind en een hoog-intelligent creatief kind. De stimulans tot de verhaaltjes was een plaatje waarop een man staat die in een vliegtuig zit.

Het is erg logisch dat creatieve leerlingen zodoende gemakkelijk stof doen opwaaien. Doorsneeleraars hebben daar last mee. Het is immers een feit dat in ons onderwijssysteem vooral die kinderen beloond worden die zich aanpassen en confor-

De heer Smith is op weg naar huis na een succesvolle zakenreis. Hij voelt zich erg gelukkig en denkt aan zijn geliefde familie en hoe blij die zal zijn hem weer terug te zien. Hij kan zich reeds voorstellen hoe, binnen een uur als zijn vliegtuig op het vliegveld landt, mevrouw Smith en de drie kinderen hem opnieuw thuis welkom zullen heten.

meren, en daarenboven met een redelijk IQ goed presteren. Op die wijze worden heel wat creatieve kinderen van beloning uitgesloten. Om aan creatieve kinderen meer kansen te geven, zal de leraar ook bij zichzelf op zoek moeten gaan naar creatieve mogelijkheden. Uit onderzoek blijkt dat de leraars die zelf creatief zijn er ook in slagen de creativiteit bij de leerlingen maximaal te ontplooiën (2). Creatieve kinderen spelen graag met taal. Dat levert ze dan weer voordeel op als we aan creatief schrijven gaan doen. Voor we naar dat blok overgaan, lanceren we nog vijf regels voor creatief onderwijs (2):

- Benadruk het divergente denken: geef taken die te maken hebben met creëren, scheppen, ontwerpen, alternatieven uitwerken.
- Bied open situaties aan: confronteer de leerlingen met situaties onder de vorm van 'Wat zou er gebeuren als de mens geen gehoor had?'...
- Exploreer ideeën en situaties: verlaat de klas en gebruik media en verschillende materialen.
- Moedig de leerlingen aan hun eigen ideeën te

ontwikkelen: de leraarsrol wordt meer die van gids dan van docent. Leer de leerlingen vragen stellen en in vraag stellen.

- Moedig originaliteit aan: we zijn al lang gewoon in het onderwijs naar hetzelfde eindprodukt voor iedereen toe te werken. Doorbreek deze uniformiteit door het keuze-element een grotere rol te laten spelen. Laat leerlingen zelf geregeld een eigen studiethema, huistaak, onderwerp voor opstel, verhandeling kiezen.

Creatief schrijven

Voortgaande op de inventaris van eigentijdse vaardigheden en eigenschappen die door een creativiteitsbevorderend onderwijs kunnen worden ontwikkeld, wil ik in dit deel wat meer ingaan op de functies die creatief schrijven op dit ogenblik in de school en meer specifiek in het vak Nederlands kan vervullen.

Dere man komt terug van een vliegreis naar Reno, waar hij juist een echtscheidings proces gewonnen heeft van zijn vrouw. Hij kan niet verder meer met haar samenleven, vertelde hij de rechter, omdat ze zoveel ge-lachscime op haar gelaat smeerde, dat zij hem 's nachts voortdurend met het klevrige goedje in de rug raakte. Hij is nu aan het nadenken over een nieuwe anti-slij - gelaatscime

De Leidse Werkgroep (4) omschrijft creatief schrijven als 'een verzamelnaam voor die vormen van schrijven waarbij fantasie, originaliteit en het verwerken van subjectieve ervaringen centraal staan. Als zodanig staat het tegenover zakelijk (ook: gericht, factioneel, transactioneel) schrijven. Doel, publiek of waarheidswaarde spelen geen rol; nieuwheidswaarde kan een eis zijn, afhankelijk van de doelstellingen die men nastreeft'.

In deze definitie zelf zitten al functies aangegeven. We commentariëren ze niet allemaal; enkel de relevante voor vandaag en de toekomst worden behandeld. Vooraleer dat te doen echter nog twee bedenkingen.

Eerst een belangrijk advies: de leraar moet goed beseffen dat hij met creatief schrijven **selectievrije** lessen organiseert. Hij stelt aanmoediging en experiment boven (negatieve) evaluatie. Hij stelt het leren door proberen en mislukken boven succes. Hij aanvaardt alle pogingen op een positieve wijze.

Dan: de weet dat oudere leerlingen (16-18 jaar) nu niet bepaald om deze activiteiten zitten te springen. De adolescenten van die leeftijd, vooral jongens, zitten meestal al goed in de carrière-rationaliteit die dicteert dat inspanningen nut moeten opleveren en dat na een inspanning een gepaste (punten)beloning volgt. Het is dan ook erg op zijn plaats deze activiteiten toch te plannen al was het maar als tegengewicht. In dat verband worden we gesteund door Matthijsen (5) die constateert dat leerlingen op de eerste plaats naar school komen om hun kameraden te ontmoeten. De lessen worden door minstens een kwart van hen als saai en levensvreemd ervaren. Drievierden zeggen - en nu komt het - dat 'leraars die zich bezighouden met hun persoonlijkheid (die van de leerlingen) weinig of niet veel betekenen'. Daartegenover staat echter dat diezelfde leerlingen snakken naar persoonlijke tegemoetkoming. De dualiteit van de adolescentie is hier erg duidelijk. Matthijsen benadrukt - als doorgewinterd onderwijssocioloog - dat de school zich, naast haar cognitieve opdracht met 'het geestelijk en gevoelsmatig functioneren' van de leerlingen moet bezighouden. Het proces van de geleidelijkheid ten slotte is hier ook aangewezen.

LEREN OMGAAN MET HET SCHRIJFMEDIUM ZELF

In een recent weekbladartikel, een recensie over een Duits handboek 'Creatief schrijven' (6), stelt Lernout dat in een tijd waarin zoveel mensen kunnen lezen en schrijven en het geschreven woord zo goedkoop en toegankelijk is, het beeld onze cultuur overstelpt. De oorzaak daarvan is dat mensen niet meer kunnen schrijven. De steller van het artikel beweert dat Amerikaanse jongeren, en zo zijn er hier dan ook, de mechanica van het handschrift nooit geleerd hebben. Ze schrijven in drukletters, ze kunnen niet meer spellen, ze kunnen geen zinnen meer bouwen, ze kunnen gegevens niet tot een zinvol geheel verwerken. Hij adviseert dan ook in middelbare scholen aan schrijfonderwijs te doen, maar zonder dat leraren aan teksten knoeien.

Van Peer (7) spreekt eveneens over de ontwikkeling van de 'schriftelijkheid' van de leerling: 'De geschreven taal gebruiken als middel (...) om persoonlijke gevoelens adequaat uit te drukken (...) is een vaardigheid waarvan het maatschappelijk belang niet genoeg kan worden beklemtoond. In maatschappijen als de onze wordt geschreven taal steeds belangrijker. We leven in een wereld van papier; de reclame om ons heen (...), de massamedia die ons overspoelen (...), op school leven leerlingen omringd door een gigantische hoeveelheid papier.'

Ook zou Lernout willen dat men zich aan een aantal regels houdt, wil men zich als schrijver verstaanbaar maken naar een lezer toe. Hiervoor wil hij het produkt telkens onderwerpen aan een groep lezers die meedogenloos kritiek uitbrengen. Verder zet hij zich af tegen de therapeutische functie van het schrijven omdat schrijven in sé voor de andere (de lezer-ontvanger) bedoeld is. Hier kan je als bijbedenking opperen: ik kan als zender-schrijver ook mijn eigen ontvanger worden.

De nadruk op het **ambacht** van het schrijven stellen we voorop om al het voorgaande maar ook omdat jongeren vaak geloven dat de machine zelf inhouden genereert. Door het speels en nutteloos bezig zijn, kan naar mijn idee, een actieve en inventieve (schrijf)houding bevorderd worden.

DE THERAPEUTISCHE FUNCTIE

Vanuit mijn eigen ervaring zou ik deze functie mondjesmaat gebruiken. De begeleidingsvaardigheid van de leerkracht moet immers zeer groot zijn: inleving, tijdsverdeling, probleemkennis, oplossingen kunnen aanreiken.

Algemene en minder bedreigende thema's zoals 'de natuur' bijvoorbeeld zullen gemakkelijker hanteerbaar zijn dan 'het huwelijk'. Omdat creatief schrijven in essentie vrij schrijven is, kunnen er steeds onverwachte situaties ontstaan. Men kan er binnen zijn mogelijkheden op in gaan.

HET STIMULEREN VAN CREATIEF GEDRAG

Hoe nuttig deze onnuttigheid kan zijn, hebben we in het eerste deel behandeld. We kunnen hierbij nog vermelden dat creatief gedrag niet gebonden is aan een schriftelijke uitingsvorm, maar u wist al lang dat soep koken ook creatief kan gebeuren.

Over creatieve opgaven bestaat discussie. Ten Brinke (4) vindt dat er van zo'n creatieve opgave pas sprake is als de leerling iets relevant en origineels kan produceren. Bij de probleemstelling 'Hoe zou je je leraar Nederlands troosten als die vanmorgen ineens gekrompen was?' moeten leerlingen volgens hem rekening houden met het karakter van de betrokkene en met de verschillende gevolgen van zo'n probleem.

De Leidse Werkgroep mildert Ten Brinkes voorwaarden: een schrijfangstige leerling die vijf minuten schrijft met plezier, heeft volgens hen een creatieve daad gesteld.

HET LEREN SCHRIJVEN VAN DE GEIJKTE VORMEN VAN FICTIE

Hoe meer regels en voorwaarden men stelt aan deze activiteit, hoe minder men het echte creatief schrijven beoefent. Een gulden combinatie is die waarin de leerling de eigen creativiteit langzaam leert binden aan mogelijke regels, structuren, genres.

Deze functie garandeert niet direct maatschappe-

lijk succes, maar ze zou ons cultuurpatrimonium kunnen helpen beschermen: schrijven om literatuur te maken; schrijven om van lezen te gaan houden.

DE SCHOOLSE FUNCTIE : HET VERWERKEN VAN LEERSTOF

VONK nam vorig jaar nog een artikel op van Cuyves (8) die literatuur verwerkt via deze activiteit. In 1982 verschenen in MOER (9) nog twee artikels waar 'het expliciet maken van bestaande kennis, het koppelen van nieuwe concepten aan al bestaande' via expressief schrijven - zo noemen ze het - worden ingeoeft.

Deze verwerkingsfunctie is ondanks de ruime persoonlijke inbreng niet zo vrij als het zuivere creatief schrijven. Als lesmodel blijft het echter evenzeer de karakteristieken van openheid, exploratie, experiment en niet-selectie dragen.

Voorbeelden

Vooraleer ik opdrachten en resultaten toon van creatief schrijven, nog even vermelden dat in de opgegeven bronnen genoeg bruikbare lesvoorbeelden te vinden zijn. De bronnen zelf zijn ook gemakkelijk te vinden.

IN DE KEUKEN

Exploreer het semantisch veld van bezigheden in de keuken:

b.v. *kloppen, mengen, marineren, zeven, kneden, snijden, pocheren, stomen, braden, suiker aan toevoegen, klutsen, blancheren, hakken, paneren, panacheren, roeren, bakken, stoven, koken, sudderen, smelten, gratineren, aanbakken, aanlengen, op smaak brengen, kruiden, klaarmaken, versieren, spuiten, knutselen, bouwen, wassen, verdeelen, vullen, raspen, schillen, filteren, smeren, opzetten, kuisen, schoonmaken, afkoelen, afgieten, grillen, garneren, doseren, knippen enz.*

Nadat elke leerling zijn lijstje heeft voorgelezen, schrijf je een handleiding die dient om bij de behandeling van je eigen persoon te volgen. Deze handleiding kan dan als volgt beginnen:

Vooraleer je met mij soep kan koken, moet je je energie doseren. Voeg bij je aanpak een beetje suiker, enz.

SPROOKJE

Vul de tijd en de ruimte in een gekend sprookje anders in. Een voorbeeld:

Moeder Geit zadelde haar paard, nam haar tweeloop van de haak en vertrok naar Black Ghost City om een baal meel en een voorraad patronen. Ze had er haar kinderen voor gewaarschuwd dat Long Tall Jack zou proberen haar huis binnen te dringen en de geitjes neer te knallen en zo één en ander mee te nemen zonder problemen.

Ze was nog niet voorbij de eerste cactus of Long Tall Jack was reeds daar. Hij wou met zijn kolf op de deur slaan, maar dat deed moeder Geit nooit, en dus klopte hij beleefd en vroeg terzelfdertijd met een hoge zachte stem of hij binnen mocht. Die dag had hij juist een paar nieuwe bleke handschoenen gekregen van Red Sally, zijn minnares. De geitjes hoorden een zachte stem, zagen een bleke hand en kijk, de deur zwaaide open. Long Tall Jack kwam binnen, knalde alle geiten overhoop en nam al het zilverwerk mee. Hij vertrok.

Eén van de geiten, Small Rosita, had zich in een hortegekast verstopt en zag verschrikkelijke tafereelen. Ze belde vlug de sheriff op en die kwam met een aantal vrouwen om de gewonde geiten te verzorgen, want wonder boven wonder, Long Tall Jack had met losse patronen geschoten.

Toen alle geiten verzorgd waren, kwam moeder Geit aangegaloppeerd. Ze hoorde het nieuws van Small Rosita, verliet spoorslags het huis, om 24 uur later een neergeknalde Long Tall Jack triomfantelijk mee te voeren.

GESCHENK

Verzamel vijf voorwerpen op een wandeling in de natuur of in de stad. Kies één van de voorwerpen en bied dat in een brief aan een geliefd persoon

aan. In het volgende produkt biedt de auteur een bosje takjes aan.

Lieverd,

Vanmiddag wandelden we door het natuurgebied 'De Teut'. De Amerikaanse eiken staan er te kleuren in al hun pracht. Hier en daar, slank en uitdagend, trekken witte berken de aandacht. Grote vlakten rosbruine heide vertellen ons dat de zomer voorbij is. Tussen stille herfsttinten vond ik voor jou een geschenk... een heel klein bosje fijne takjes. Twee daarvan dragen nog de paarse belletjes van de zomer. De bijen zijn ze net voorbij gevlogen en hebben hun zomerse pracht niet geschaad. Eentje is diepgroen en spreekt nog van de lente, 't heeft ook geen bloem gedragen. De andere worden gelig bruin, ze lijken moe en uitgeleefd. En toch zijn ze mooi. Ze geven het geheel een warme achtergrond. 'Het zijn pereltjes van de hei', schreef Alice Nahon toen meter zo oud was als jij. De lila zilveren tinteling, die jij vaak kiest in truien en bloesjes, doet me denken aan je warme genegenheid.

Stilaan komt jouw zomer aan.

Wanneer wij moe en soms wat gelig zijn, weet dan dat lente en zomer te vlug herfst worden.

UIT VESSEUR (10)

Wat is het mooiste dat je ooit las, zag of hoorde. Niet over nadenken, meteen opschrijven en dan achteraf schrijf je nog even op wat je allemaal had willen zeggen na de eerste opschrijving.

De drie leukste momenten die je het laatste jaar beleefd hebt. Beschrijf ze heel kort en probeer ze heel uitvoerig en langdurig voor de geest te halen zonder dat je verder nog iets noteert.

Hoeveel keer ben je verliefd geweest in je leven? Schrijf de voornamen in chronologische volgorde op. Hoeveel keer werd het 'wat'? Beschrijf de derde keer en de derde figuur.

Schrijf een brief aan iemand die verbeeldt je te begrijpen, maar die je niet aanvoelt. Bewaar die brief 4 dagen. Versnipper hem dan tot heel kleine snippers en laat die ergens in een water belanden.

MOEDER

Omschrijf je moeder met:

- a) één adjectief/bijvoeglijk naamwoord;
- b) één substantief/zelfstandig naamwoord;
- c) één werkwoord.

Doe hetzelfde voor je vader. Elke leerling leest zijn produkt voor. Vergelijk het soort woorden: wat hoort meer bij de vaders en meer bij de moeders?

KATTEBELLETJE

Je neemt een briefje, kaartje van 6 bij 10 cm.

Je hebt een afspraak met een vriend, een geliefde, ... aan de zevende lantaarnpaal in een bepaalde straat. Je zal met die persoon naar de film gaan. De film begint om 20 uur; je had afgesproken om 18.45 uur en hij/zij komt niet opdagen. Het is bitter koud; de sneeuw ligt al een week 15 cm hoog en het vriest.

Alles wat je bij je hebt, is dat kleine briefje. Je schrijft één kantje vol en schrijft het zo dat je alle schepen tussen jou en de persoon verbrandt. Je laat je kattebelletje achter op de lantaarnpaal.

Je rechterbuur is de persoon die niet kwam opdagen. Hij/zij schrijft langs de andere kant van het kattebelletje een antwoord en wil de banden opnieuw aanhalen.

Iedere leerling leest steeds zijn produkt luidop voor. Iedereen wacht op iedereen voor de volgende fase.

VREEMDE GEWAARWORDINGEN/POËZIE

Je vindt hieronder een lijst met vraagjes. Beantwoord ze, en schrijf de antwoorden onder elkaar. Denk niet TE lang na, maar toch even, en zoek de zo juist mogelijke term. Best is dat je probeert de gewaarwordingen te ondergaan en neer te schrijven.

- . Wat hoor je als je in je wagen zit en het regent?
- . Beschrijf de geur van een roos.
- . Welke geluiden hoor je als je met zware laarzen door verse sneeuw gaat? (Het woord 'kraken' is verboden.)
- . Hoe voelt 'haar' aan?

- . Beschrijf hoe de huid eruit ziet. Betast je huid.
- . Hoe zou je verliefdheid beschrijven?
- . Beschrijf de geur van pasgemaaid gras.
- . Beschrijf het gevoel van een ijsblokje tegen je lippen.
- . Is er een bepaalde geur in de lucht voor het regent? Beschrijf hem.
- . Welke geur hangt er in de lucht na de regen. Beschrijf.
- . Als je een stuk zijde betast, welk gevoel heb je dan?
- . Als je blootsvoets over een strand met keien wandelt, welk gevoel heb je dan?
- . Hoe voelen je handen aan?
- . Hoe voelen iemand anders handen aan?
- . Beschrijf de smaak van zout.
- . Beschrijf de vlucht van een zeemeeuw.

OBJECTIEF EN SUBJECTIEF

Neem een reclamefolder.

Schrijf neer wat je op de folder waarneemt: puur objectief. Daarna schrijf je een 15-tal lijnen waarin je uitdrukt wat deze folder aan gevoelens en associaties bij je oproept. Alle versies aan elkaar doen kennen; kritiek uiten. In de objectieve versie mag geen enkel gekleurd woord staan, b.v. 'iemand glimlacht' kan een interpretatie zijn; een objectieve versie is 'iemand vertrekt zijn mondhoeken lichtjes naar boven'.

LEZERSBRIEF

Lees de volgende ingezonden lezersbrief.

*Lieve Mieke,
Ik ben een meisje van 22 jaar en ik heb helemaal geen vrienden of vriendinnen. Meestal zit ik alleen thuis en ik weet niet meer wat ik moet doen. De andere meisjes zijn altijd beter gekleed; en qua uiterlijk veel knapper dan ik. Het is hopeloos. Ik wil zo graag vrienden hebben, maar hoe moet ik dat doen? Ik ben erg verlegen en ik leg heel moeilijk contact met andere mensen. Vooral de weekeinden duren heel lang. De muren vliegen dan op me*

af. Soms denk ik wel eens: waarom ik? Een vaste vriend krijg ik waarschijnlijk toch nooit. De jongens willen alleen maar knappe meisjes, en ik ben niet knap. Mieke, wat moet ik doen?

Corry.

Beantwoord de brief tweemaal (telkens 15 lijnen).

- Eénmaal op een cynische wijze, zodat duidelijk blijkt dat je zo'n probleem belachelijk vindt. Je mag de schrijver er echt goed doortrekken.
- Tweede maal: je neemt het probleem echt ter harte; je verplaatst je in de persoon. Je analyseert en geeft advies.

Je leest elkaars versies en houdt er een korte bespreking van:

- . hoe reageerde je?
- . waarmee zal de schrijver het meest gebaat zijn?

BLINDWANDELING

Je maakt een wandeling - per twee: één doet de ogen toe; de ander leidt de blinde doorheen het land. Binnen of/en buiten. Een tiental minuten. Er mag geen woord gesproken worden. De begeleider laat de blinde interessante dingen voelen, ruiken en eventueel horen.

Wissel van rol. Dat mag met of zonder schrijfpauze. Begin dan te schrijven. Verwoord indrukken:

- van voorwerpen die je betast hebt (min. 2);
- van het gevoel niets te kunnen zien;
- over het gevoel tegenover je begeleider.

Praat nog even onder elkaar over de ervaring.

PERSPECTIEFSCHRIJVEN

Neem een krantebericht (voor elke leerling van een groep hetzelfde bericht).

Herschrijf het bericht vanuit de belevingswereld van één van de deelnemende personages. Je spreekt met elkaar af wie vanuit welk personage schrijft. Zoveel mogelijk een verschillend personage nemen.

De schrijfoefening mag uitgebreid zijn: het komt erop aan zoveel mogelijk de motieven, de achtergronden, de gevoelens achter een zakelijk bericht

te ontmaskeren en weer te geven.

Lees aan elkaar voor, of geef in stilte rond.

GEUREN

Breng twee geuren mee. Geen zepen, en liefst ook geen parfums.

Je presenteert je geuren aan elke andere leerling (uit je groep) die met gesloten ogen deze geuren opsnuift. Je moet erop letten dat er niets te horen of te voelen is, anders is het effect weg. De bedoeling is namelijk dat de andere alleen op zijn reukorgaan drijft.

Na elke geur schrijft iedereen een adjectief op dat erbij past, en waaraan de geur hem/haar doet denken. Tenslotte probeert iedereen te achterhalen wat het is. Het is echter niet de bedoeling om te raden waar de geur vandaan komt.

SLOT

Verzin een slot bij een verhaal.

(Je moet er als leerkracht wel voor zorgen dat het verhaal dat je aanbiedt niet te lang is, en een onverwachte wending heeft.)

Jenny Van Hoey
Mollenveldwijk 30
3280 Zichem

Noot

Dit artikel is de lichtjes gewijzigde tekst van een lezing die gehouden werd te Brussel op 'Het Schoolvak Nederlands 4' (7 oktober 1989). Er werden extra schrijfo opdrachten aan toegevoegd. (nvdr)

Bronnen

- (1) Dekkers, P.: Creatief schrijven. Creatief stellen is een voorbeeld van moedertaalonderwijs in de breedte. In: *Moer* 1979/2 p.36-45.
- (2) Standaert, R. e.a.: *Leren en onderwijzen. Commentaren voor de docent*. Leuven, Acco, 1981. p.102-108.
- (3) Deketelaere, A.: Leerkracht gezocht. In: *Onderwijskrant* 57, juni 1989.
- (4) Leidse Werkgroep Moedertaaldidactiek: *Moedertaaldidactiek. Een handleiding voor voortgezet onderwijs*. Muiderberg, Coutinho, 1983, p.178-188 (3de druk).
- (5) Matthijssen, M.: *De ware aard van het balen*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1986.
- Matthijssen, M.: Leerlingperspectieven. In: *Pedagogisch Tijdschrift*, 12de jg., september-oktober, 1987.
- (6) Lemout, G.: Iets te zeggen hebben. In: *Knack*, 23.8.1989.
- Vom Scheidt, J.: *Kreatives Schreiben. Texte als Wege zu sich selbst und zu anderen*. Frankfurt-am-Main, Fischer, 1989.
- (7) Van Peer, W. en Tielemans, J.: *Instrumentaal. Fundamenten en modellen voor moedertaalonderwijs. Deel 1, Fundamenten*. Leuven, Acco, 1984, p.91.
- (8) Cuyves, C.: Teksten lezen. In: *Vonk*, nr.6, 1989, p.337-340.
- (9) Lips, J. e.a.: Schrijven 1. De functie van expressief schrijven bij het leren. In: *Moer* 1982/5, p.24-31.
- Ten Have, R.: Schrijven 2. Expressief schrijven in projecten. In: *Moer* 1982/5, p.32-44.
- (10) Vesseur, T.: Waar ging het eigenlijk om? Waar gaat het om? In: *Moer*, 1987/1, p.38-43.

En toch was ze rond...

Onder de titel 'En toch was ze rond...' organiseert UFSAL Brussel een didactische tentoonstelling over het middeleeuwse mens- en wereldbeeld. De tentoonstelling loopt van 2 maart tot en met 28 april en is bedoeld voor een breed publiek van individuele geïnteresseerden, socio-culturele groeperingen en schoolgroepen. Naast fotografisch materiaal worden ook 16 middeleeuwse handschriften en een aantal fascimiles tentoongesteld. Dit alles wordt aangevuld met de Utrechtse tentoonstelling 'De wereld van Sint-Brandaan'. In het kader van de tentoonstelling organiseert Docebo-UFSAL in maart 1990 een bijscholingscyclus voor leerkrachten van het secundair onderwijs, die doorgaat op vier woensdagnamiddagen. (Onderwerpen voor leerkrachten Nederlands, zie Kalender.)
Adres: UFSAL, Vrijheidslaan 17, 1080 Brussel, tel. 02/427.99.60.

ERRATA

In VONK 19/3 zijn een paar fouten geslopen in het artikel van Ilse Humblet: Schrijfvaardigheid en cognitieve ontwikkeling bij allochtone leerlingen.
In de figuren 1 en 2 (p. 24 - 25) moet 'contextvrij' links vervangen worden door 'contextgebonden'.
Bij de naam van de auteur (p. 29) dient vermeld dat ze 'aspirant NFWO' is.